

נֹרָת בֵּית

H. E.

EXEGETICO - PHILOLOGICA DISSERTATIO

DE

SPECIE DOMVS,

LVTH.

Son der Haus = Ehre,

PSALM. LXVIII. v. 13.

QVAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DOMINO

GVILIELMO HENRICO,

DVCE SAXONIAE, IVLIACI, CLIVIAE, MONTIVM,
ANGARIAE, WESTPHALIAE, COMITE SAYNAE
ET WITTGENSTEINII, RELIQUA,

PRAESIDE

M. IOH. LEONH. RECKENBERGERO,

AMPLISSIMI ORDINIS PHILOSOPHICI ADIVNCTO,

AD ANNI HVIVS DIEM IVLII

PLACIDAE ERVDITORVM DISQVIGATIONI SVBICIET

AVCTOR

IOHANNES CHRISTOPHORVS MEYER,

RATISBONENSIS,

THEOL. ET PHILOS. STVD.

IENAE A. R. S. CID MDCC XXXVII.

TYPIS FICKELSCHERRIANIS.

oll. diss. A
4, 23

a. XCIV. 23.

LIBERAE. ET. AVGVSTAE. S. R. I.
REIPVBLICAE.

RATISBONENSIS.

INCLYTO. MAGISTRATVI.

DOMINIS.

DNO. CAMERARIO.

DNIS. CONSVLARIBVS.

ET. RELIQVIS.

PATRIAE. CONSCRIPTIS.

PATRIBVS.

VIRIS. ILLVSTTRIBVS. MAGNIFICIS. PRAESTRENVIS.
PRAENOBILISSIMIS. CONSVLTISSIMIS. AMPLISSIMIS.
PRVDENTISSIMIS.

DOMINIS. MAECENATIBVS. PATRONIS.
AC. PROMOTORIBVS. SVIS.

HOCCE.

QVALECVNQVE. SPECIMEN. ACADEMICVM.

PIETATIS. ET. OBSERVANTIAE.

DOCUMENTVM.

HVMILLIME.

DAT. DICAT. CONSECRAT.

AVCTOR.

כ ש ש

PROOEMIUM.

Quantos romanæ sedis atque Antichristi doctrinæ asseclæ in debilitanda scripturæ sacræ auctoritate ingenii intendant neruos, liquidissima admodum res est.

Omnem vero tunc, se lapidem movisse credunt, quando talia nobis sacræ scripturæ loca obiicere possunt, quæ primo intuitu has vel illas inuoluunt difficultates. Quare cognita, eo minorem meretur admirationem, quando GVILIELMVS ESTIVS in *Annotationibus suis aureis in præcipua ac difficiliora sacræ scripturæ loca*, hanc de Psalmo nostro, quem heic aliquantum consideraturi sumus, (ipsi LXVII.) fert sententiam. *Multa inquit in hoc Psalmo obscura sunt, tum propter figuratum sermonem, & sensuum profunditatem, tum propter variam translationem, adeo ut solus hic Psalmus sufficiat convincendis hereticis, qui fingunt,*

A 3

omnia

☉ : (o) : ☉

omnia in scripturis sacris plana esse & aperta. Nec habent quod iactitent, quando illis obscuritatem quandam, in sacris literis occurrentem, concedimus; in hoc ab illis dissentientes, quod neutiquam cum ipsis semper *obscuritatem obiectiuam*, quæ ipsis sacris literis inhæreat, asseramus, sed illis sæpius *obscuritatem subiectiuam* adscribimus, quæ a defectu solidæ cognitionis, mediiorumque interpretationi scripturæ sacræ infervientium, dependet. Vid. IO. FRANCISCVS BVDDEVS in *institut. Theol. dogmatic. Lib. I. cap. II. §. 20.* Negari equidem nequit, multas sæpius in exponendis sacræ scripturæ locis oriri difficultates, quæ omnes vero, mediis, huc pertinentibus, rite suppeditatis superari possunt; Quales etiam B. LVTHE- RVS in nostro Psalmo probe animaduertisse videtur, quando in glossa marginali, initio huius Psalmi affixa, ita sentit: *Dieser Psalm redet durchaus von Christo, darum muß man wohl darauf mercken, denn er führet seltsame Rede und Wort nach den Buchstaben.* Minime vero nos tam apparens difficultas ab instituti nostri ratione deflectat, quin potius eo alacriori animo ipsi nostræ pericopæ ulterius explanandæ, manus adiiciamus, & assistente diuina SPIRITVS SANCTI gratia genuinum eius eruamus sensum. Ipsa autem verba, quæ Ps. LXVIII. v. 13. continentur, in textu originali ita se habent: מלכי צבאות ידרון ידרון ונורת בירת תחלק שלל: *Reges exercituum, fugient fugient; & habitatrix domus dividet spoliū.*

§. I. Sub-

§. I.

Subiectum loquens, siue is, qui verba hæc profert, expressis literis non legitur, illud vero Regem & prophetam DAVIDEM esse, ex ipsa huius Psalmi inscriptione facillimo negotio potest colligi. Quæ cum inscriptio hunc Psalmum ipsi DAVIDI adscribit, nec orationis series permutatur, & ad aliam personam transfertur, etiam hæc verba DAVIDI esse propria, tuto inde elicimus. Siquidem alias nulla pateat ratio, quare hæc verba, quæ optime tamen inter se cohærent, disrum- pantur, aliisque tribuantur, de quibus ipse *contextus* nullum monstrat vestigium.

§. II.

Ad rem ipsam quod attinet hic Psalmus *literaliter* agit de CHRISTO eiusque *regno spirituali*. Satis enim æque fundatus ac tritissimus est exegetarum canon: TALIA SVNT RERVM SVBIECTA, QVALIA PERMITTVNTVR, IMO PRAESCRIBVNTVR, A SVIS PRAEDICATIS, conf. *Ampl. DNI. PRAESIDIS Nexus canonum exeget. §. 53.* In quocunque ergo textu talia occurrunt prædicata, quæ solum MESSIAM designant, ille textus etiam *literaliter* de solo MESSIA accipiendus est. Præsentem vero Psalmum eiusdem esse tenoris sequenti modo patebit. Ab initio nimirum huius Psalmi diuinus vates exclamat: יְהוָה יִקְוּם אֱלֹהִים *ex- surget DEVS dispergentur inimici eius &c. v. 2.* Vox אֱלֹהִים

pluralis numeri, constructa cum voce יְקוּי singularis num. non forte *excellentiæ* causa ita ponitur, sed omnino *pluralitatem* personarum, in *vnitate* essentiæ, distinctissime commonstrat, vid. SAL. GLASSII *Phil. Sacr. Lib. III. Tr. I. Can. 25. not.* IOH. AND. DANZIVS in *diff. de Divina inter coequales de primo homine condendo deliberatione* Gen. I, 26. *descripta* & SEBASTIAN. SCHMID *Diff. de antiquissima fide mosaica circa mysterium sacro sanctæ Trinitatis comprehensa in verbis* Gen. I, 26. in *Fasciculo Dissertationum, Diff. I.* DAVID ergo hanc hostium dissipationem, liberationemque inde resultantem, toti s. s. TRINITATI tribuit. In subsequentibus vero pluribus adhuc determinat, cuinam TRINITATIS *personæ* in specie hoc insigne ac salutare opus conueniat. Vnde ipsa hæc verba reddimus: *exsurget aliqua Deitatis persona*, conf. §. 80. II. 2. *Synops. Interpr.* DANZII. Quamobrem v. 8. DEVM vocat, qui *in deserto ante populum suum egrediebatur*. Respicit nimirum ad miraculosam plane educationem populi Israelitici e terra Ægyptiorum. Præstita illa fuit Exod. XIV, 19. per מַלְאָךְ הַאֱלֹהִים *angelum DEI*, qui vero Num. XIV, 14. nomen ipsum essentielle DEI יהוה accipit. Minime ergo *angelus creatus aut finita substantia* esse potuit, sed *infinite & increatus* erat *Angelus* quem DEVS Ex. XXIII, 20. promittit, ipse scilicet MESSIAS, conf. I. Cor. X, 1. seq. Alium characterem de MESSIA Propheta v. 9. superaddit, quando *terram contremuisse* dicit, *ante hunc DEVM in Sinai*. Illo nimirum tempore, quo promulgatio legis Israelitis facta fuit, Exod. XIX. Summum autem illum legislatores CHRISTVM fuisse, abunde testatur STEPHANVS Act. VII, 38. coll. Ebr. XII, 26. Simili modo v. 19. dicitur: *ascendisti in altum, captiuasti captiuitatem*. Quæ verba PAVLVS Eph. IV, 8. expresse de CHRISTO enun-

enun-

enunciat. Si ergo tota scriptura sacra DEVM & in-
 primis SPIRITVM SANCTVM habet autorem, prona erit
 conclusio, illum quoque optimum verborum suorum
 esse interpretem conf. 2. Tim. III, 16. 2. Petr. I, 21. Quis
 vero tam impudentis ac scelerati animi, vt ea adhuc in
 dubium vocaret, quæ ipse SPIRITVS SANCTVS luculentis-
 sime exposuit? Sic etiam verba v. 22. seq. ineptum pla-
 ne protruderent sensum si in alium quempiam præter
 MESSIAM transferantur.

§. III.

Quando §. præced. diximus, hunc Psalmum *li-
 teraliter* de CHRISTO agere, illud de *sensu literali* dictum
 accipimus, quod scilicet *ille conceptus, quem SPIRITVS
 SANCTVS immediate per verba intendit*, vnice ad CHRISTVM
 referri debeat. Id quod in primis contra illos annota-
 uimus, qui Psalmum hunc secundum sensum *literalem
 victoriam* in se continere credunt, quam DAVID, deuictis
 suis hostibus, reportauerat, & *propheticè* tantum de
 CHRISTO intelligendum esse putant. Re ipsa vero
 vel *duplicem* vnus sermonis *sensum*, vel *nudam accommo-
 dationem* admittere coguntur. Quam ineptam sententiam
 in genere solide refellit B. RAMBACH. in *Institut. Herm.
 S. Lib. I. Cap. III. §. 8. & 11.* * vid. & ea, quæ. *Cel. DOMINVS PRAE-
 SES* l. c. hac de re disputat. §. 31. & 40.

§. IV.

Vaticinatur ergo DAVID de *temporibus* MESSIAE
 venturi v. 19. Istud vero *tempus*, quo MESSIAS in mun-
 dum venit, novi Fœderis tempus dicitur; prædicit ergo
 DAVID de temporibus futuris N. T. & in primis libera-
 tionem atque vindictam, quam MESSIAS de hostibus
 suis sumet, annunciat. Qua de causa etiam iustos ad
 lau-

laudem erga DEVM excitat v. 5. 26. 27. 33. seq. qui tantam salutem in ipsos contulerit; variaque illis beneficia ante oculos ponit, quibus tam largiter essent præditi v. 10. seq. Denique v. 13. vltiorem *promissionis gratiæ* divinæ iniicit mentionem, *Reges exercituum* inquit *fugient &c.*

§. V.

Duplicem in hoc vers. exhibet *promissionem*, quarum *una* his verbis exprimitur מלכי צבאות ירדון ירדון. Vox מלכי, quæ ab *absoluto* מלך descendit, iuxta communem loquendi usum, significat *Regem*, sive *illum*, qui *aliis tam consiliis quam legibus ac maiestate præst*; quamvis in sacris literis sub alio etiam significato interdum occurrat, ita, ut tantum *superiorem* seu *gubernatorem*, nec semper *illum qui insignibus viribus opibusque præditus, in alios suam exercet potestatem*, denotet. Et in hoc significato venit Iud. I, 6. seq. ubi *Adonibefek* iactantem legimus, *septuaginta REGES amputatis manuum pedumque pollicibus collegisse sub mensa sua, sibi que serviles præstitisse labores.* Unde etiam parem fortis expertus euentum, iustissimam DEI diiudicavit vindictam, dicendo, *sicut feci, ita mihi retribuit DEVS &c.* Hos ipsos vero septuaginta *Reges*, haud nimia præ cæteris eminuisse potestate, neque amplam terræ habuisse ditionem, omnes circumstantiæ satis declarant. Et licet hoc Israelitarum bellum iussu atque *promissione diuina* gereretur, ipsa tamen potestas & regnum, quod *Adonibefek* inde subactis tot Regibus sibi comparasset non potest concipi. Similis adest ratio cur illi *Reges* qui Gen. XIV, 1. seq. enarrantur, non eiusdem autoritatis esse potuerunt, sub qua vulgo regia apparet dignitas. *Quatuor* nempe ibi *Reges* conuenerant, qui *aliis quinque Regibus* moliebantur bellum inter quos etiam
iam

iam *Reges Sodome* atque *Gomora* nominantur. Quem fugit vero, Sodomam atque Gomoram fuisse vrbes, a DEO ob immania flagitia euerfas? Gen. XIX, 24. Quo venit, vt vnicus *Abraham*, fama ad eum de *Lotbi* captiuitate perlata, cum trecentis octodecim seruis expeditis *quatuor* istos *Reges*, non in fugam solum coniecero, sed & omnem de illis reduxerit prædam. Attamen cum ipsum nomen *Regis* tantam antiquitatis notam inferat, ex ipsa *dignitatum origine* res hæc diiudicanda erit. Nulla autem dignitas sine *societate* potest concipi, ad societatum ergo indolem, heic nobis recurrendum erit. Etenim cum ipsorum hominum post diluuium magis magisque accreuisset numerus, sine dubio tales aderant, qui communem præfixum viuendi habebant scopum, sicque societatem constituere sibi proposuerant; vbi valde probabile est, quosdam illis interfuisse, qui *vel* viribus, *vel* prudentia præ ceteris eminuerunt, sicque sibi *vel* per pactum, *vel* per vim, tantam auctoritatem comparaerant, vt reliqui ab eorum nutu pendere voluerint. Quo maior igitur illa erat societas, eo magis quoque eorum adaugebatur dignitas, inprimis cum iniuriam aliorum a suis depellere tenerentur. Hinc illi, qui antea potius *gubernatores* atque *præsides* dici merebantur, tantam denique affecuti fuerunt maiestatem, vt re vera *Reges* salutarentur.

§. VI.

Altera vox, qua cum propheta istos reges coniungit est צבאות *exercitus*. Vulgaris huius vocis significatio ibi deprehenditur, vbi sermo de *militia* quadam bene disposita, & in certas classes redacta, instituitur. Et hac ratione de *militum copiis* vsurpatur I. Sam. XXVIII.

B

V.L.

v. i. vbi de Philistæis dicitur, quod *castra sua congregas-
sent in exercitum* לַצְבִּי *vt cum Israelitis inirent prælium.*
Haud pauca vero eiusmodi occurrunt loca, vbi plane
alium hæc vox obtinere videtur *significatum*, quando
e. g. de *stellis* Gen. II, 1. Deut. IV, 19. & *angelis*, 1. Reg.
XXII, 19. adhibetur, in quibus locis notiones rerum
vel præter necessitatem multiplicandæ, admiffis variis
locutionibus figuratis; *vel* dicendum est, istam vocem
quamuis congregationem copiose factam in genere denotare,
ita vt varias deinceps *determinationes* específicas, pro va-
rio loquendi vsu accipiat. Quo facto, non ad maiorem
solum perspicuitatis gradum ipsæ notiones euehuntur,
sed omnes etiam istæ difficultates, in excogitandis for-
mulis allegoricis exortæ, facillime euitantur. Huic
autem significatui ex voto ipsa verbi radicalis respondet
deductio. Radix enim לַצְבִּי non semper illum requi-
rit *actum*, quo quis cum altero *confligendi causa congressus*
fuerit, sed sub eiusmodi etiam sæpius occurrit notione,
vt *quamlibet concionem, copiose factam, ad hoc vel illud per-
agendum* denotet. Quo sensu de *mulieribus* 1. Sam. II,
22. adhibetur, quæ ante tentorium conueniebant
הַצְבִּי *ad certum ministerium destinatae.* conf. Exod.
XXXVIII, 8. Quis enim diceret, mulieres hunc in
finem ante tabernaculum comparuisse, vt aciem for-
marent, dimicarentque? Notari tamen meretur, ver-
ba cit. 1. Sam. II. apud LXX. *Interpr.* plane esse omiffa,
quæ tamen in Codice Ebr. leguntur: quod vero inde
accidisse probabile est, quia *vel* verba illa, expositionis
tantum causa addita fuisse putabant, ita, vt prioribus
maiores affunderent lucem, *vel* non satis adhibita cura
hunc errorem irrepsisse, quo venit, vt hodie plane ex
illorum Interpretatione exciderint.

§. VII.

§. VII.

Peculiare vero, quod diuinus Psaltes de hisce Regibus exercituum commemorat, hoc verbo addito יָדִיד exprimit. Diuersæ in exponenda hac voce Interpretum sunt sententiæ. LXX. *Interpretes* reddunt per τῶ ἀγαπητῶ τῶ ἀγαπητῶ *dilecti dilecti*, quos etiam sequitur versio *vulgata*. Sine dubio sinistra illos huius vocis deriuatio in hanc deduxit sententiam, cuius originem ab Ebræorum nomine יָדִיד petiisse videntur. *Radicem* nimirum, Ebræis plane in verbo quoad hanc significationem inusitatam, substituebant, de qua istam vocem descendere credebant, cuiusque vsus apud *Arabes* deprehenditur, quibus وادد Wadda amauit, dilexit, significat. Quamuis autem ipsa huius vocis origo verbalis fuerit deperdita, frequens tamen *deriuati* inde nominis vsus in dubium vocari nequit, qui v. g. conspicitur Deut. XXXIII, 12. Es. V, 1. quale nomen Salomoni etiam impositum legimus 2. Sam. XII, 25. Pari modo eius vsum *Rabbini* probe norunt, dicentes יבנה ידִיד בן ידִיד ויבנה ידִיד לידִיד בחלקו של ידִיד ויתכפרו בו ידִידים יבנה ידִיד זה שלמה המלך דכתיב וישלח ביד נתן הנביא ויקריא שמו ידִידה בעבור ה' בן ידִיד זה אברהם דכתיב מה לידִידו בביתו ויבנה ידִיד זה בית המקדש דכתיב מה ידִידות משכנותיך לידִיד זה הקבר דכתיב אשירה נבתי לידִידו בחלקו של ידִיד זה בנימין שנאמר לבנימין אמ' ידִיד ה' ישכן לבטח עליו ויתכפרו בו ידִידים אלו ישראל דכתיב נתתי: *Veniet dilectus, filius dilecti, & edificabit dilectum, dilecto, in portione eius dilecti, & expiabuntur in eo dilecti. Veniet dilectus, hic est Salomon Rex, quod scriptum est, 2. Sam. XII, 25. ideo*

misit sub manum Prophete Nathan, qui vocavit nomen eius
 Iedidiah propter Iehouam. *Filius dilecti*, hic est Abra-
 ham, eo quod scriptum est, Ier. XI, 15. *Quid dilecto in do-
 mo mea, & edificabit dilectum*, hac est domus sanctuarii,
 uti scriptum est: Ps. LXXXIV, 2. *quam amabilia habitacula
 tua? dilecto*, hoc est, Deo, sicuti scriptum est. Ies. V, 1.
cantabo queso dilecto meo, in portione dilecti, hic est
 Benjamin, quod dicitur: Deut. XXXIII, 12. *Beniamini dixit,
 dilectus Iehouae, habitabit secure apud ipsum, & expia-
 buntur in illo dilecti*, b. e. Israel quod scriptum est: *de-
 di dilectiones anime meae in manum hostium* Ier. XII, 7. *vid.
 Tract. Talmud. Menachoth fol. LIII. fac. I. lin. pen.
 seq.* At, quid iuuat frequentissimus etiam deriuati inde
 nominis vsus, si ipsa inflexio vocis ידד, in textu
 nostro occurrentis, omnem dicendi consuetudinem ne-
 gligat. Si enim cum LXX. tanquam nomen accipias,
 & id quidem singularis numeri, nunquam hanc vocem
 sub tali forma in sacris literis apparere, repugnat; ita,
 ut demum talem formam fingere debeas, qualem in
 praesenti negotio esse iubeas. Quod si in *plurali* nume-
 ro efferres, eadem remanet difficultas, imo, quicquid
 tentes, nunquam tamen nomen inde extorqueri
 potest, quod nostro exacte respondeat, cui non com-
 munis simul Ebraeorum loquendi vsus, ex omni parte
 aduersaretur.

§. VIII.

Hanc ipsam vocem accuratius paulo nobiscum
 pensitantes, facillime genuinam eius *originem* inuenire
 possumus. Potissimum, quod huc facit, est dagešch
 forte,

forte, quod literæ ך impressum conspicimus. Satis enim constat, Ebræos dagesch forte sub *triplici* respectu considerare: *sive* illis venit tanquam nota characteristica coniugationum grauium, mediæ radicali impressa, *sive* illud compensationis loco, & tanquam signum abiectæ cuiusdam literæ, adhibent, *vel* meræ euphoniæ causa illud adiiciunt. Quod ad *prius* attinet, illud propterea non admittere possumus, quia nullum sub ista facie nomen quoddam occurrit, cum ipsa Radix ךך Ebræis quoad usum verbalem sub illo significato, quem h. l. habere debeat, esset incognita, vnde eo minus coniugationem grauem indicare poterit. *Alterum* vero magis veritati accedere videtur. Suadet nimirum externa huius vocis ratio, vt illud sub verbali potius accipiamus significato; Nec vllum fore credo, quem res ista apud Ebræos fugiat frequentissima? quod scilicet primam radicalem interdum, ob ingratum qui inde producat, sonum abiiciant, cuius defectum postmodum in sequenti litera per dagesch forte compensare student; conf. DANZII *Institut.* §.44. Id quod in primis etiam verbis, a ך incipientibus, obtingit. Si ergo loco adhibiti dagesch fortis literam ך substituimus; prodibit radix ךך cuius quoque significationem hoc loco amplectimur, & hanc ipsam vocem ךךך exponimus per fugient. Diceres forsitan, *tertium* adhuc superesse, quod antea monuimus, ita vt dagesch ob meram *Euphoniæ* literæ ך fuerit impressum. At, cum ipsa Euphonia suspecta esse posset, & neque ad illam confugere necesse habeamus, neque id etiam vocalium admitteret ratio, consultius est, vt illa supersedeamus. Probe etiam huius vocis significationem verbalem B. LUTHERVM animaduertisse, abunde ex *versione* eius

germanica cognosci potest; quando hæc Psalmi nostri verba ita transfert: *Die Koenige der Heersbahren sind unter einander Freunde*; quem etiam HIERONYMVS iam diu antecessit, quippe qui hanc vocem, *per confæderabuntur*, interpretatus est. Hacque ratione in determinanda huius vocis significatione, radicem potius ררר unde nomen רר *amicus, dilectus*, descendit, excogitabant. Quæ radix autem hanc ob causam admitti non posse videtur, *tum*, quod Ebræi verbalem etiam eius usum plane nesciunt, *quum* etiam, quod illius significatum *contextus* nostri circumstantiæ omnimode respuunt, cuius rei veritas ex infra dicendis magis patebit. Illa vero radix ררד , quam modo posuimus, maxima cum grauitate in sacra scriptura est coniuncta. Sic v. g. scriptores sacri hanc vocem adhibent, quando de *celerrimo auium volatu* sermonem instituunt, vid. Es. XVI, 2. Ier. IV, 25. c. IX, 9. Prov. XXVII, 8. pari modo *fugam*, quam maximum comitatur tædium, vox ista exprimit e. g. Psalm. XXXI, 12. Nah. III, 7. & denique cum *insito* quodam *animi tremore* occurrit. Es. XXI, 14. 15. cap. XXII, 3. cap. XXXIII, 3.

§. IX.

Insignem præterea, *duplex* vocis ררד *positus*, involuit *emphasin*. Diuina omnino scripturæ sacre origo requirit, vt, nihil in ea deprehendi, quod otiose fuisset positum, statuamus. Cum enim DEVS nobis per *scripturam sacram* ea primario, quæ ad salutem æternam spectant, declarauerit, necesse est, vt tantam quoque vocum perspicuitatem adhibuerit, quanta ad cognitionem hominum fuerit necessaria. Diiudicamus vero scripti cuiusdam *perspicuitatem* ex eo, quando *easdem*
notio-

notiones, quas autor illius scripti sub verbis suis expressit, iterum assequi possumus, ita ut eas tanquam cognitae mente nobis representemus. Illae notiones igitur nobis sint cognitae, vel sin minus, satis expositae necesse est. Notiones autem per verba exprimimus, quae si sunt signa notionum, signa ista nobis debent esse cognita. Et quo plura adsunt signa, eo plures in nobis oriuntur notiones. Si signa sunt diuersa, diuersas etiam nanciscimur notiones, si sunt eadem, notiones etiam manent eadem. Si signa manent eadem, nullibi patet, quomodo hac ratione perspicuitati consulatur, siquidem semel expressa iterum proferantur, quae lectorem magis retardant, ne plenum sermonis sensum eo citius posset assequi, quam promouent. Quia vero plane haec perspicuitati aduersantur, multo minus ea sanctissimae DEI voluntati, sapientissimoque eius fini essent conformia. Quod si ergo in sacris literis talem vocum repetitionem deprehendimus, omnino dicendum est, DEVM nobis simul per illam aliquid indicare velle, cui attentiore inhæreamus animo. *Altior* autem eiusmodi sensus, quam quem verba per se fundunt, dicitur *emphasis*, duplex igitur verbi יררן positus nobis sistit *emphasin*, vid. DANZ. *Synops. Interpr.* §. 169. coll. Cl. DNI. PRAESID. *Nex. can. exeget.* §. 121. Quo circa non absolum solum est dicere, sed etiam deprauatae mentis vestigium, censere, otiosa quaedam in sacris literis posita esse. Id quod iam dudum SAL. GLASSIVS *Phil. Sac. Lib. IV. Tr. II. Obs. 13. p. 1230.* pie ac erudite obseruauit. Quare inquit, si quicquam abundare in eo videtur, id admirandum potius spiritu & fide, quam eludendum ac irridendum carnali affectu est.

§. X.

Pluribus etiam insolita huius vocis inflexio hanc vrget emphasin. Iuxta vulgarem enim dicendi vsum, (ו) in voce ירוון in (:) corripendum esset, ita vt sub hac postmodum forma appareat ירוו! quod cum tamen retineatur, maxime id annotari meretur. Quotquot vero diuersarum linguarum peruestigamus species, quælibet illarum *determinatum* quendam exhibet *modum*, in exprimendis vocum significatibus; quem quam diu rite obseruamus, puritatem linguæ sequi dicimur. Si quis vero a semel illo recepto loquendi vsu recedit, illud *vel* ex linguæ ignorantia *vel* ex errore factum fuisse, iudicamus. *Virumque* maximam imperfectionis labem detegit. Non possumus, DEVM *scripturae sacrae* auctorem profitentes, concedere, quicquam in illa contineri, quod *puritatem linguæ* offendat. *Varia* tamen eiusmodi in sacris literis occurrunt exempla, quæ *contrarium* euincere videntur. At, cum *scriptura sacra* res sæpissime pertractaret, quæ maximi sunt momenti, potissimumque obseruari merentur, opus etiam est, vt certis quibusdam vtatur *signis*, ex quibus ipsa rei grauitas cognosci posset. Quæ *signa* plerumque vel ex ipso vocum *positu*, vel ex *insolita* illarum *inflexione*, vel ex *aliis* adiectis *characteribus* depromit. Non ex improviso igitur hæc, etiam in nostro loco, facta fuisse, vt credamus par est; sed *prægrandem* inde & *omnimodam* Regum exercituum diiudicamus *fugam*. Vbi diuinus vates nos tanquam ad rem inauditi alias euentus ab omni parte præparare studet. Idem quoque sentiendum est de (ו) quod *paragogicum* vocant, vid. I. A. DANZII *Comp. Gram. Ebr. Gbald.* §. 54. l. n. 2. in fine huius vocis adie-

adiecto. Cuius rei magnitudinem *tonus* ex vltima syl-
laba in penultimam retractus vltterius adhuc com-
monstrat.

§. XI.

Altera promissio, cuius in nostro textu fit men-
tio, his verbis exprimitur: וְנוֹרָתָא בֵּיתָא תְּחַלֵּק שְׁלָלָא
quæ verba B. LUTHER. exponit: *und die Haus-Ebre
theilet den Raub aus.* Versio autem *vulgata* habet, &
species domus diuidere spoliū. De genuina huius vocis
וְנוֹרָתָא significatione solliciti, sistitur hæc vox in *statu
constructo*, cuius *absolutum* cognoscit נוֹרָה, vti & ipsa
radix cum eo conuenit. Hæc autem radix נוֹרָה *duplici*
tantum *vice* quoad significationem verbalem in sacris
litteris occurrit. vid. Exod. XV, 2. Hab. II, 5. In quo
vltimo loco hæc verba leguntur: וְאֵף כִּי הָיִין בּוֹגֵד
וְנוֹרָתָא גַבְרַת יְהוּר וְלֵאמֹר וְנוֹרָה
*Et quanto magis vinum fallax, vir
superbus, sed non habitabit.* Non simpliciter, ac sine
omni restrictione vox וְנוֹרָתָא accipi potest, ac si ab omni
habitatione fuerit exclusus, siquidem ipsa habitatio *ge-
neralem* nimis admittit significatum, ita, vt *quæuis com-
moratio diuturna in aliquo loco* per eam posset intelligi,
quo sensu etiam *bestiis*, in speluncis atque desertis laten-
tibus, habitatio quædam tribuitur, conf. Iob. XXXIX,
6. al. 9. Quo circa *quietam* potius, atque *tranquillam
inhabitationem* hoc verbum denotat, quæ viro isti su-
perbo denegatur. Eodem sensu descendens inde *nomen*
וְנוֹרָה Ier. VI, 2. legitur, vbi Propheta hæc profert ver-
ba: וְנוֹרָה הַבְּנוֹתָא וְהַמְעַנְגָּרָה רַמְיָתִי בַת-צִיּוֹן
*quiete habitanti, at-
que deliciis deditæ, assimilauī filiam Zionis.* Plerique inter-
pretum hanc vocem a rad. נוֹרָה *pulchrum, decorum esse,*
vel si plane ad rabbinorum confugiunt aras, nomen

C

il-

illud a rad. נִרְנָה *pulchrum esse* deducunt. Sicque hunc tramitem incedit *vulgatus* pariter *Interpres*, ac SEBASTIAN. CASTELLIO in *Vers. lat. reddentes, speciosa & delicata &c.* SEBASTIAN. SCHMIDIUS in *Vers. lat. exponit per formosam.* Qui vero eiusmodi formationi adstipulantur, haud exiguis sese exponunt difficultatibus. Si enim radicem נִרְנָה assumunt, nullum in toto codice ebræo exstat vestigium, vbi hæc radix nude & sine permutatione literarum posset conspici. Equidem lubenter largior, eiusmodi *mutationem literarum vnius organi* in sacris literis satis esse fundatam; attamen, an præter necessitatem arripienda esset, maxime adhuc dubito. Rabbinis igitur potius, hanc radicem eiusque usum relinquimus, de quibus usitiora exempla adducit IOH. BVXTORF. in *Lex. Rabb. Talmud.* p. 1285. Quod si præterea ad radicem נִרְנָה in Coniugat. *Kal* usitatam in formatione huius nominis se conferant, illis equidem formatio, ex coniugatione *Niphal* desumpta, concedi potest, potissimum tamen *contextus* ratio, in hoc negotio illis quam maxime adhuc obstat, cui multo melius consulitur, si hanc vocem a radice נִרְנָה *habitare* deducimus. Verba enim priora tunc magis cum sequentibus cohærebunt, vbi de pastoribus, gregem suum in regione hierosolymitana pascentibus, sermo instituitur, quippe qui populum quendam maxime incautum, & in omnibus deliciis suffocatum, ibi præoccupabunt.

§. XII.

Pari ratione etiam formationem vocis נִרְנָה in Psalmo nostro occurrentis adstruimus, qua in re eo minus *Versioni Vulgata* assensum præbere possumus, quo
magis

magis a vero deductionis modo recedit. Si enim rad. **נור** secuta fuerit, cuius rationem vox *species* includit, vocalis (ו) quæ sub absoluto existeret **נורו** fieret *vocalis impura*, quæ nunquam in statu constructo in (:) potuisset corripi. Conf. DANZ. *Instit.* §. 17. c. 6. Derivamus igitur potius hanc vocem **נור** a Radice **נור**, cuius significationem antea iam determinauimus, vnde & hanc phrasin **נורו בורו** per *habitatricem domus* cum SEBASTIANO SCHMIDIO in *vers. latin.* exponimus; siue *eam*, natiua huius vocis significatione sic suadente, intelligimus, *quæ domum quiete atque tranquille inhabitat.* Eadem insuper vox quoad formam externam etiam legitur Job. VIII, 6. vbi Bildad Suchita, vir ex numero amicorum Iobi, illum sic alloquitur: *si mundus atque rectus fuisses, tunc euigilabit super te, & rependet צדקת נורו* *habitaculum iustitiæ tuæ.* Si quis vero istum significatum, ad præsens nostrum interpretandi institutum illaturus esset, ob *parallelismum verbalem* heic inuentum, illi præcipue verba B. RAMBACHII, cuius in re exegetica merita post mortem etiam magni habenda, opponimus, *cauendum est, inquietis ne putemus unum locum parallelum alteri quodammodo similem, ius quoddam in alterum habere.* Vid. *Instit. Herm. S. L. II. c. IX. §. 9. caut. 5.* Minime enim sufficit nudum parallelismum instituisse, sed de eo dispiciendum inprimis est, an reliquæ *contextus circumstantiæ* eandem vocis significationem etiam admittant nec ne? Quod si ergo istam vocem, quæ IOBI loc. cit. apparet, sub notione *habitaculi* ad nostrum textum conferas, *vel* plane nullus inde resultaret sensus, *vel* dicendum esset, verbum **החלק** non tertiam personam *fæmini*, sed *secundam masculini generis* denotare. Quo facto hunc tandem eliceres sensum; *ba-*

bitaculum domus siue *domesticum*, *diuides spoliū*, siue *inferta particula*, כ, *in spoliū*. Et hac ratione, totum hemistichion ad præcedentem versum referendum esset, vbi dicitur *אמר יתן אדני יתן אמר Dominus dabit sermonem*. Minus vero congrue tam *subitanea personarum permutatio* potest asseri, quam & ipsa *accentuum* luculenter admodum prohibet ratio.

§. XIII.

Ipsū autem *prædicatum*, quod diuinus vates de hac *domus habitatrice* enunciat, in eo constituit, quando dicit *תחלק שלל diuidet spoliū*. Eadem *phrasis* etiam obuenit Ios. XXII, 8. Exod. XV, 9. Iud. V, 30. de *præda* ex hostili agmine reportata, conf. Gen. XLIX, 27. Es. IX, 2. XXXIII, 23. LIII, 12. Coniugatio autem *Piel*, in qua hoc verbum legimus, insignem huius diuisionis inuit *modum*, quem in finem etiam ipsi tantam significationem adscribimus, vt *omnimodam quandam diuisionem spoliū* denotet, conf. DANZII *Synopsis Interpr.* §. 59.

§. XIV.

Euolutis sic verborum notionibus *rem ipsam* paulo penitius pensitemus necesse erit. Quando igitur nos ad prius membrum explanandum accingamus, *diuersam* admodum istorum verborum deprehendimus *interpretationem*, pro diuersa scilicet eorum ratione, qua verba *ירדן* exponere sunt solliciti. Qui enim rad. *ירד* siue *ירד* fundamenti loco posuerunt, illi pio animi ardore, præcedentia verba de *coniunctissimo apostolorum inter se amore* accipiunt. Ita quoque B. LVTHER. *T. I. oper. Jen. Germ. fol. 555. col. 2.* sentit, dicens: *Die Könige dieser Heerscharen, sind die Apostel, für der Welt angesehen für arme Knechte*

*ipforum adstipulatur. vid. BVXTORF. in Lex. Rabb. Talmud. p. 402. Vnde eo facilius cognosci poterit, illos maxima flagrare cupiditate, vt hostes isti rursus eiiciantur, ac deleantur, quo magis implacabile illorum odium, quo cum gentiles prosequuntur, omnibus innotescat. Notari tamen ea merentur verba, quibus R. SAL. IARCHI ad interpretandum locum Ex. XX, 18. vsus fuit. Enarratur ibi fuga pariter ac terror populi Israelitici, quippe qui, facta promulgatione legis, tot fulguribus atque tonitruum stupendis fragoribus perterriti, fugitiuo pede retrogressi sunt. Id quod ipse scriptor sacer loc. cit. prolixius nos edocet, dicens: וינעו ויעמדו מרחק & commoti sunt & steterunt a longinquo. Quam fugam, inde satis determinasse sibi hic Iudæorum Doctor persuadet, quando illam per *duodecim miliaria* extenderet. Quo circa, ad firmiorem sententiam suam reddendam, hæc Psalmi nostri verba adducit, & sequentem in modum de fuga ista disserit. היו נרתעין לאחוריהם שנים עשר מיל כארך מחניה ומלאכי השרת באין ומסייעין אותן להחזירם שנ' מלכי צבאו יודוון יודוון *Fuerunt retroacti retrorsum duodecim miliaria iuxta longitudinem castrorum suorum, & angeli ministerii veniebant & opem ferebant eis ad reducidos illos, eo quod dicitur, Reges exercituum fugient fugient.* Vulgaris hæc inter hodiernos quoque Iudæos circumfertur fabula, quamvis tam repentinum atque longe remotum iter, ipforum fidem excedere videatur. Malunt ergo istam fugam ad minorem reducere numerum, & tantum *tria miliaria* apponunt, cuius memoriam hodie etiam renouare student. Vnde mos iste adhuc inter illos obtinet, vt finitis circa matutinum tempus precibus vel tres passus recedere, vel ob spatii defectum ter subfilire teneantur, vid. KIRCHNER *im Jüdischen Ceremoniel p. 25.* §. XV.*

§. XV.

Coarctatos nimis terminos Iudæorum interpretes in definiendis his מלכי צבאות *Regibus exercituum*, constituunt, quando ad gentiles, iudaicam terram debellantes, illos referre volunt. Etenim, non vnus ac alterius cuiusdam regis in textu nostro fit mentio, sed quod maxime notari meretur, *fugam illam* Propheta de pluribus pronunciat. Imo subsequens verbum ירוון minus recte cum antecedentibus cohæreret; non simpliciter enim fuga quædam annotatur, quam aliquando *Reges exercituum* dare cogentur, ita vt post aliquem temporis tractum pristinas vires, ac potestatem rursus, recuperarent. Maius enim quicquam emphatica illa vocum *repetitio* concernit, & *omnimodam fugam* atque *eiectionem* significat. Siquidem nec ipsi *Iudæorum* Interpretes determinare audent, quo tempore eiusmodi gentilium e terra Israelitica ac *Synagoga* facta fuerit depulsio, sed alto silentio illud intactum prætereunt. At, dissimulare potius, quam reuera tot ignorare videntur strages, quas populus iudaicus a gentilibus fuit perpeffus. Illos igitur tantum adeant, qui *antiquiora* rerum *monumenta* composuerunt, illaque literis exarata reliquerunt; quæ omnia de misera illorum captiuitate templique ipsorum deuastatione, satis & abunde testantur, conf. 2. Reg. XXV. coll. Ier. LII. Et quamuis postea in terram iudaicam reduces fuerint facti, illisque templi reparatio fuerit concessa, nunquam tamen iugum, a gentilibus ipsis impositum, penitus excutere potuerunt, donec tandem VESPASIANI temporibus templum ipsorum demolitum, & postea ADRIANO imperante regno iudaico moestissimus impone-

ne-

nebatur finis. Quem fatalem regni huius terminum ad hodiernum vsque diem deplorare coguntur. Cætera vt taceam, cum eiusmodi interpretatio iam ipsis textus circumstantiis maxime esset contraria.

§. XVI.

Tutiorum multo, atque certiorum viam, præter hæc incedere possumus, si ad ipsas *contextus* circumstantias accuratius paulo attendimus, vbi inprimis ad ea nobis respiciendum erit *momenta*, quæ Propheta sub initio statim huius *Psalmi* adduxit. *Describit* scilicet v. 2. infensissimos *DEI hostes* atque *osores*, qui, *DEO* expecturo, vel se suamque potentiam manifestaturo, dissipabuntur & interibunt. Præcipue v. 3. *modum* illorum *interitus*, partim a *fumo* vndiquaque a vento agitato, atque diffuso, partim a *cera*, ab igne liquefacta, desumit, hancque vulgarem quotidianæ rei experientiam, tanquam symbolum adhibet, per quod *repentinam atque certissimam hostium illorum* definit *perniciem*. Conf. MARTIN. GEIER. in h. l. Alias *hostes DEI* in sacris literis *amicis DEI* opponuntur, quos posteriores ipse *CHRISTVS* illos esse dicit, *qui præceptis divinis morem gerunt*. *Iob. XV, 14.* ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ, ἐὰν ποιῆτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν. *Vos amici mei estis, si facitis, quæ EGO vobis præcipio*, vbi tuto de diuinitate *CHRISTI* ex aliis principiis iam iam satis conuicti, colligere possumus: Si illi *CHRISTI* dicuntur *amici*, qui eius *præceptis obtemperant*, sequitur, vt iidem etiam *DEI* sint *amici*, quo sensu etiam *Abrabamus* *amicus DEI* dicitur 2. Chron. XX, 7. coll. Iac. II, 23. *Hostes* igitur *DEI* non eiusmodi fortis homines esse possunt, qui *ipsum DEVM*, tanquam perfectissimum bonum, odio prosequuntur, id quod contra omnem humanæ mentis indolem

lem

lem fuerit excogitatum. Vnde etiam B. D. MARTIN. GEIER. in Commentario in hunc Psalmum ad v. 2. & 22. ita differit: DEVM namque ceu summum bonum vix directe aut immediate odit quisquam, nisi extreme a Satana excœcatus induratusque. Vi igitur oppositionis, hostes DEI illi esse debent, qui præceptis divinis, DEIQUE voluntati omnibus viribus sese opponunt. Quo circa etiam DAVID v. 3. illos, quos antea hostes DEI nominabat, sub impiorum nomine inducit; horum & in oppositione v. 4. iustos ob ingens illorum gaudium, felicissimos deprædicat, adeoque etiam illos ad laudes DEO canendas quam maxime excitat. Quem in finem illis hanc DEI celebrationem, in enarrandis beneficiis diuinis, quam maxime inculcat v. 5. seq. quo facto v. 12. sub his verbis pergit: ארני יתן אמר המבשרות צבא רב Dominus dabit sermonem annunciatrices exercituum multum. Quibus postea statim v. 13. connectit: Reges exercituum fugient fugient &c. Superius iamiam significatum verbi נדר ex usu loquendi biblico elicuimus, quem eiusmodi conditionis esse deprehendimus, vt fugam, cum animi simul pauore coniunctam, denotaret, vnde etiam hos reges tales esse oportet, quos insitus quidam animi pauor hinc & inde agit atque anxios reddit. Cum itaque David v. 2. eiusmodi fugam de hostibus DEI commemoraret, hostes autem ibi dicantur impii, impios quoque hoc loco intelligendos esse, indissolubilis verborum nexus, siue contextus, id vrget conditio. Ita vt impii, copiose licet aduolantes, & in omne scelerum genus coniurati, repentinam tamen fugam capeffere cogantur. Proinde, quando fuga ista, Regibus tantum exercituum tribuitur, denominatio a potiori instituitur, & certissimum rei determinat euentum. Prostratis enim regibus, siue primariis

D riis

riis cuiusdam *exercitus*, reliqua hostium turba, eo citius a persecutoribus potest obrui, atque dispelli. Et hac ratione omnia illa non cum *precedentibus* solum optime conueniunt, sed etiam cum *sequentibus* v. 22. 24. quando *vindicta* proponitur, quam DEVS ab *hostibus* suis sumet, arctissime cohærent. Interea præter necessitatem illi heic aliquid assumfisse videntur, qui *Mimesin* quandam, siue talem *loquendi modum* ubi *verbum dicere* omittitur, his verbis immiscere volunt; inter quos MART. GEIER. l. c. refert IUNIVM & PISCATOREM, ita nempe, vt verba hæc, ad præcedentem vocem *המבשרו* referri, & pro argumento illius accipi debeant, quod *annunciatrices* essent prolaturæ. Quemadmodum alia *scriptura* loca hoc sæpissime suadent, vt, alia interueniente persona loquente, omissum *verbum dicere* supplendum sit, quamuis oratio continua esse videatur, vid. SALOM. GLASSIVS *L.V. Tr. II. Cap. IV. p. 2025.* Attamen, minime hoc vocis cuiusdam *supplementum* admitti potest, priusquam *contextus* id obseruare nos iubeat, & *sensus* obscurus ac ineptus reddatur. Siquidem *scriptura sacra* tanta, quanta potest tribuenda est *perspicuitas*. Cum ideo hæc verba iam satis essent clara, neque in connexionem cum cæteris difficultatem quandam relinquerent, consultius omnino est, vt illa pro *continua* potius prophetici sermonis *enarratione* accipiamus; quippe quæ prioribus maiorem lucis affundunt claritatem, & *possibilitatis* quasi designant *modum*, qua scilicet ratione DEVS *verbum* illud sit manifestaturus.

§ XVII.

§. XVII.

Quæ cum ita sint, facillime etiam ex altero *textus* nostri membro, quod vltius explanandum restat, sensum eruere possumus. Si rursus hoc in negotio ad *Iudaorum interpretes* illorumque explicationem attendimus, omnis illorum argumentandi ratio in eo consistit, vt priores suas meditationes magis suffulciant. Præmissa nimirum verborum מלכי צבאות expositio-
 ne, per quam ineptus illorum prorupit conceptus, quem sibi de *externa* terræ iudaicæ quiete, percussis gentilium copiis, formarunt, omne nunc reliquum negotium cœtui, Hierosolymis relicto, adscribunt. Qua de causa etiam R. ABEN ESRA explicaturus voces נות בירת הקהלה שנשארה בירושלם שלא יצאה למלחמה תחלק את שלל אף כי הוצאת *cœtus, qui relictus est Hierosolymis, qui non egressus est ad bellum, diuidet spoliis, quanto magis, qui egressus est.* Vberius hac in re mentem suam R. SALOMON IARCHI explicare tentat, quando eum ad h. l. ita sentientem conspiciamus: שהייתה נורת בירת תחלק את שלל כמו שנאמר והיה סחרה קדש ליהודה ואתננה *Quod illa habitatrix domus diuidet spoliis illorum, quemadmodum dicitur, & erit mercatura eius & merces meretricia eius sanctum &c.* Locus heic allegatus desumptus est ex Es. XXIII, 18. vbi Propheta prædicta primum *Tyri deuastatione*, illius etiam *restauratio- nis*, post septuaginta annorum spatium euenturæ, mentionem facit. Proinde ipsa verba, quibus Propheta vsus fuit, ita se habent. והיה סחרה ואתננה קדש ליהודה ואתננה ואתננה *Et fiet mercatura eius*
 D 2 eius

eius & merces meretricia eius sanctum Iehouæ, non in thesaurum reponet, nec reponetur; nam habitantibus coram Iehoua erit mercatura eius ad edendum ad satietatem & ad tegumentum vetus. Iudaicum vero hunc doctorem his verbis non plura probare posse, quam quæ similitudo, quæ inter duo hæc loca intercedit, admittit, quilibet attentus lector vltro perspiciet. Siquidem res ipsæ quam maxime inter se sunt diuersæ. Si quam enim inde deduceret *sequelam*, ea hunc in modum institui deberet: Quemadmodum ESAIAS propheta de Tyro prædixit, fore, vt post eius restaurationem negotia DEO fuerint sacra, ita & *habitatrix domus*, de qua in Psalmo nostro agitur, profligatis hostibus, ea quæ hæctenus profanata erant, ad DEI sacra destinabit. Aut quod non difficile coniectu est, crassus iste conceptus de *terrestri MESSIAE regno*, his in terris stabiliendo, hic latitat.

§. XVIII.

At, vagam hanc firmoque veritatis talo destitutam vltro relinquimus Iudæorum sententiam, & ea potius sectamur, quæ genuina nobis *contextus* suadet ratio. Enarrata nimirum fuga, *regum exercituum*, siue *illorum*, qui MESSIAE regno resistunt, hæc statim prioribus connexa verba leguntur: ונות בירת החלק שלה
& illa, quæ quiete domum inhabitat, diuidet spolium. Diuinus vates heic tantum *diuidere spolium* tanquam rem, quæ ex omni parte *attentum* requirit *animum*, adducit, quamuis præterea nihil de eius vi ac potentia commemoret. *Spolium*, si ordinario procedatur modo, haud obtineri potest, antequam ab hoste *victoria* sit deportata. Et illo deuicto, demum licitum est, eius opibus potiri, vt in commune cadant spolium. Attamen,
cum

cum in nostro textu eiusmodi *spolii distributionem* deprehendimus, ratio de re tam insigni non in his vocibus *נור ביר* quærenda erit, siquidem ei minus recte hoc prædicatum, *diuidere spoliū*, conueniret, sed ad repentinam potius atque prægrandem illam respiciendum erit *fugam*, in quam *reges exercituum* fuere coniecti. Quo factō, facile nobis postmodum diiudicatu erit, quidnam phrasis illa *נור ביר* inuoluat. David scilicet vers. præced. dicit: *Deum daturum fore verbum*, *המבשרות צבא רב* *annunciatrices*, (bonas nuntias) *exercitum magnum*. Verba hæc ad ritum illum respiciunt, in veteri fœdere vsitatissimum, quo *mulieres*, victoria quadam obtenta, DEO *hymnis grates agebant*, illumque vndiquaque laudibus extollere studebant. Id quod luculentissima exempla euincunt v. g. Exod. XV, 20. Iud. V, 1. Cap. XI, 34. 1. Sam. XVII, 6. 7. Vid. D. MART. GEIER. cit. loc. p. 1167. Imo sæpissime in sacris literis status atque conditio *Noui Fœderis* sub variis aliarum rerum *symbolis* exprimitur: modo sub *symbolo mulieris* occurrit, vnde etiam ecclesia CHRISTI, eius *sponsa* dicitur atque *unionem spiritualem* denotat, quo imprimis SALOMONIS *Canticum Canticorum* pertinet: conf. SAL. GLASSIUS in *Phil. Sacr. L. V. Tr. I. Cap. XII. p. m. 1819.* modo sub *symbolo diuturnæ pacis*, ac exoptatæ *quietis* proponitur e. c. Es. XXXII, 18. Ez. XXXIV, 25. Nec pro terrestri quadam *pace* status hic *noui fœderis* haberi potest, quia alias tot *persecutiones* totque *calamitates* contrarium plane euincerent. Neque vnquam MESSIAS terrenum regnum iuxta *Iudaorum* somnium his in terris erigere voluit, quam sententiam ipsemet Ioh. XVIII, 36. reiecit, multo minus *armis* externam pacem obtinere curauit. Quo venit, vt & omnes *promissiones*, quæ

MESSIA venturo *pacem* simul innuunt, de *spirituali pace*, quam CHRISTVS cum DEO nobis acquisiuit, accipi debeant. Et hac ratione ea intelligi poterunt, quæ ESAIAS C. XXXIII, 20. seq. profert, quando hunc in modum *Zionem* alloquitur: *Oculi tui videbunt Ierusalem habitaculum tranquillum &c.* cuius deinde veram rationem versu 22. iniicit, quia scilicet יהוה *iudex* illius, vnde euerfis hostium conatibus insigne partietur *spolium*. Propheeta statim versu 1. huius Cap. vastatori illi alta voce *acclamat*, illique repentinam tot moliminum totque progressuum hæctenus felicium ruinam *annunciat*. Sine dubio Propheeta per hunc vastatorem *Ragem Assyriorum* SANCHERIB intelligit, cuius minas atque irrisiones in populum Iudaicum Cap. XXXVI. prolixè enarrat. Et licet *Rex Assyriorum* tot copiis instructus terram Israeliticam sit inuasurus, propheeta tamen pergit, certissimamque salutem, quam DEVS populo suo sit præstiturus versu 4. 10. &c. promittit, ita vt Rex iste *tumidus* cum omnibus suis viribus corruat pereatque. Prædictione igitur facta de *hostium* dissipatione, atque pace inde resultante, Propheeta simul occasionem arripit, stabilem illam *pacem* insinuandi, qua sub MESSIAE regno fruerentur. Illa enim verba quæ a v. 20. vsque ad finem Cap. habentur neutiquam de externo tranquillo *reipublicæ statu* accipi possunt, dum satis constet, recuperatam illam requiem haud nimis longe perdurasse. Propheeta quoque C. XXXIX, 3. ad *Cbiskiiabum* rediens hæc verba ad illum facit: *Audi verbum IEHOVAE, DEI exercituum, ecce dies venient, & auferetur omne quod in domo tua, & quæ maiores tui in thesaurum collegerunt vsque ad hunc diem versus Babylonem &c.* Quæ dicta abunde omnia Propheetæ sententiam de *spirituali pace* suffulciunt.

§. XX.

§. XX.

Si præterea huius vaticinii verbis diutius paulo immoramur, easdem fere inveniemus *circumstantias*, quas in *Psalmi* nostri pericopa, iamiam conspeximus. Eadem adsunt *tempora*, in quæ hoc vaticinium incidit, vtraque enim *Novi fœderis* designant statum, quin imo *res ipsæ* in iisdem pertractatæ optime inter se consentiunt. Quando igitur diuinus *Psaltes* in nostro textu inquit בית ביה id eundem cum eo inuoluit sensum, quod Propheta loc. cit. exprimit *per Ierusalem, tranquillum habitaculum habentem*. Ierusalem inprimis tum ob multiples promissiones de MESSIA per Prophetas factas, quum ob vitam & doctrinam CHRISTI, nomen suum posteritati commendavit, vnde sæpissime in sacris literis *noui fœderis* sistit statum, atque pro ipsa Ecclesia CHRISTI assumitur vid. S. GLASS. PHIL. SACR. Lib. V. Tract. I. Cap. XIII. p. m. 1879. Vnde sensus verborum Prophetæ hic est: *Videbunt oculi tui Ierusalem i. e. ecclesiam novi fœderis, habitaculum tranquillum &c.* Quippe qui sensus etiam illis verbis, in textu nostro occurrentibus optime respondet. Superius enim iamiam observatum fuit, vocem בית vi suæ originis *illam* denotare, *quæ quiete quicquam inhabitat*. Vox בית autem in genere locum significat, quo aliquid includimus; vnde præcipue *Rabbini* hac voce in compositione cum aliis frequenter vtuntur, cuius rei plenum fere indicem exhibet IOH. BVXTORF in *Lex Chald. Rabb. Talm.* sub hac voce. Ac probe monet SALOM. GLASSIUS l. c. C. XII. p. m. 1851. sub ista voce haud raro repræsentari *ecclesiam CHRISTI* vbi deinceps rationem denominationis explicans, ita „differit: *Aque ita dicitur (sc. ecclesia domus) ob familia-*

227628

„rem Dei cum beatis conuersationem, sicut paterfamilias
 „in domo sua, cum suis domesticis familiariter conuersatur, ob
 „perfectam Dei notitiam & claram eiusdem visionem, sicut
 „paterfamilias a suis videtur & agnoscitur: ob quietam & secu-
 „ram habitationem, sicut in corporali domo habitationis commo-
 „ditas, possessionisque securitas praestatur, &c. Quo circa si
 ipsam verborum Psalmi nostri sequamur indolem hunc inde
 elicimus sensum: *Et illa, quae quiete inhabitat domum, siue
 ecclesiam, dividet spolium.* Ipsa autem quies ex oppositione
 diiudicanda erit, seque ad fugam regum exercituum re-
 fert, quae in verbis antecedentibus fuerat promissa.
 Nullam enim haec *habitatrix domus* in propellendis im-
 piorum conatibus impendet operam, multo minus in
 ipsa illorum fuga erit occupata. Vti demum illa fuga
 a maiori vi atque potentia procedit, ita in re potius
 tam graui atque praegrandi suscipienda, *tranquillum* fem-
 per obtinebit *statum*. Donec inde vberimos percipiet
 fructus largissimumque acquirat *spolium*. Et ex eadem
 hacce *oppositione* diiudicari poterit, quidnam de illa *ha-
 bitatrice domus* statuendum sit. Nam cum per *Reges ex-
 exercituum* hostes MESSIAE essent accipiendi; illa e con-
 trario *quae domum siue ecclesiam quiete inhabitat* subditos
 MESSIAE significet necesse est. Quodnam istud sit
spolium, ex *Esaie* ore clarius patebit. Ipsa verba quibus
 Propheta in eius descriptione utitur maximi sunt pon-
 deris, dicens: *אז חלק עד שלל מרבה פסחים בוז בו*
tunc dividetur praeda spolii i. e. maximum spolium coll.
 DANZII *Synops. Int. §. 18. multiplicans* i. e. *אשר* quod adeo
 erit multiplicatum cit. loc. §. 178. vt etiam *claudicantes*
praedentur praedam i. e. cerissime occupabunt praedam coll.
 §. 35. *ibid.* Ipsa *praeda* non *robustis* forsitan, virisque ma-
 ximis copiis instructis adscribitur, quibus alias praedam
 depor-

deportandi contingit facultas, sed ipsos *claudicantes* i. e. in genere moestos atque afflictos v. Es. XXXV, 6. ad rem tam insignem denominat. Ex *antecedentibus* facile collectu erit, voces עֲרֻשָׁלַיִם non ea significatione accipi posse, qua vulgo alias veniunt, ita, vt *terrestres* illas denotent *opes*, quas alteri, illo equidem probe gnaro, sed inuito eripimus. Siquidem Propheta *pacem* promittit non *terrenam* forsitan sed *spiritualem*; ergo nec *hostes*, quorum irritos conatus exponit, nec *spolium*, quod his deuictis distribuendum erit alio sensu assumi debet, quam iuxta eundem, quem *spiritualis pacis* requirit promissio. Cæsis equidem hostibus, victores, illos vltius persequuntur & quicquid illis occurrit, proripiunt, si itaque Propheta *claudicantium* mentionem facit, qui *spolium* essent deportaturi, illud tantum sub his fieri poterit circumstantiis, si *spolium* adeo magnum ac amplum euadat, vt omnes victorum æque manus ac vultus excedat, quo facto *claudicantibus* denique ea obtinere licet, quibus alias fuerint priuati. Amplissimum itaque Propheta his verbis *victoriæ* significat ambitum, cuius etiam miserimæ fortis homines fierent participes, non eo autem sensu, ac si viliora saltem ac vltima ad illos perueniant, sed vt eo magis *spolii copia* atque *magnitudo* inde appareat. Inprimis autem versu sequenti saluberrimum illum *effectum*, ex spolio hocce erumpentem, pluribus sub his verbis videmus expositum; Neque dicit *habitator, infirmus sum*, quibus propheta statim annectit. הַעַם הַיֹּשֵׁב בָּהּ נִשְׂאָ עוֹן *populo habitanti in illa condonata erit iniquitas*. Vox חלה in Coni. Kal proprie significat *ægrotare, infirmum esse*. Intimus autem huius verbi cum *antecedentibus* requirit *nexus*, vt ab isto recedamus significatu, qui alias huic verbo competit, vi cuius *corporis* quandam designat *infirmi- tatem*. Siquidem ex antea iam dictis liquet, Prophetam *rem spiritualem* intendisse, saluberrimamque illam *pacem* annuncia- uisse, quam MESSIAS, hostibus suis deuictis, esset recupera- turus, quo facto nunc vltius felicissimum *subditorum sta- tum* in hocce MESSIAE regno degentium, declarat, ita, vt

E
nullos

nullos illos tangeret *morbus*, nullaque eos defatigaret *affli-*
ctio. Quo circa ipsa *causa*, tam exoptatæ vitæ conditio-
 nis ex sequentibus Prophetæ verbis cognosci poterit: *huic*
inquietis, populo, habitanti in illa condonata erit iniquitas.
 Non inepte vox *נ* h. l. pro *pœna peccati* assumi potest, quo
 sensu etiam *Gen. IV, 13.* illam deprehendimus. Vid. R.
 ABEN ESRA ad *h. l.* col. *Leu. XXVI, 41.* cum glossa LUTHERI.
Condonata igitur *iniquitatis pœna*, tanta inde producitur *sa-*
lus, vt nullus ex illis *habitoribus*, in *MESSIAE regno* viuen-
 tibus, tantas protrudere *querelas* necesse habeat, quibus
 animum suum amplius reddat anxium ac dubium. Cum
e contrario alias grauissimos sentiret dolores, tum ob ingen-
 tem peccatorum labem, quum ob iustissimam, vndiquaque
 hinc imminentem pœnam, in illo exortos. Nec ex impro-
 uiso hæc ita proueniunt, multominus cuidam ex illis habi-
 tatoribus tanta agendi adscribitur facultas, quanta ad impe-
 trandam hancce salutem sufficiat; sed omnia illa ad *præce-*
dentia respiciunt verba, in quibus de *diuisione spoli* sermo
 erat institutus, quæ non *largissima* solum sed *saluberrima*
 inprimis suscipietur *ratione*. Qua de causa etiam hoc *spo-*
lium eiusmodi quicquam in se continere debet, ex quo tam
 insignis effectus potest concipi. Notissimum autem id in
scriptura sacra est dicendi genus, quod per hanc *vocem*,
 aut per integram potius hanc *pbrasin*: *distribuere spoli*,
plenam atque perfectam victoriam significat. conf. *Es. LIII, 12.*
Luc. XI, 22. *Col. II, 15.* Cum itaque Prophetæ de *MESSIA*
 eiusque *regno spirituali* loquitur, per hunc loquendi mo-
 dum *plenam atque perfectam MESSIAE victoriam de hostibus suis*
partam exprimit, cuiusque saluberrimi *fructus* in omnes *homi-*
nes largissime sese extendunt. Et hac ratione facillimo ne-
 gotio *integrum sensum* verborum DAVIDIS, in nostro *Psalmo*
 assequi possumus, si pericopam illam sequentiratione expo-
 nimus: *Reges exercituum fugient fugient*, i. e. omnes, qui-
 cunque *MESSIAE*, eiusque regno fuerunt aduersi, fugient pe-
 nitus, & ea que domum quiete inhabitat, diuidet spoli. i. e.
 subditi *MESSIAE* eiusque regni, qui *MESSIAM* sancto animi se-
 quun-

solus

3

quuntur ardore, eiusque meritum iuxta normam salutis apprehendunt, ea victoria, quam CHRISTVS acquisiuit, non aliter fruerentur, ac si se ipsos in MESSIAE eiusque regni hostes victores præstitissent.

§. XXI.

Plenarium denique huius *vaticinii complementum in sacris literis* satis deprehendimus fundatum. Delapso enim genere humano, statim MESSIAS a DEO erat promissus, qui *caput serpentis* conterat. Gen. III, 15. Hic ipse fuit, in quem tot *vaticinia* erant directa Act. X, 43. vsque dum ipse *in hunc mundum peruenit*, eaque *impleuit*, quæ tot hominum spes atque fides anxie expetiit. Cum non omnia solum *peccata* in se suscepisset Es. LIII, 4. *violatamque DEI iustitiam* expiasset, 1. Ioh. II, 2. coll. C. IV, 10. sed etiam infestissimum salutis nostræ *hostem* subegit Ebr. II, 14. coll. Col. II, 14. 15. Ita quidem vt nunc eam *victoriam*, quam CHRISTVS finito saluberrimo redemptionis opere reportauit, *nostram*, dicere possimus 1. Cor. XV, 57. *Beati ergo illi!* qui CHRISTVM *sequuntur*, nihil enim est, quod ipsos terreat, nam sub eius *tutela*, requiem inueniunt firmissimam. Insigne sane illud *amoris* erat *documentum*, imo summum *beneficium*, quod DEVS in vniuersum humanum genus collocare potuerat, dum CHRISTVS pro nobis *pugnauerit*, nobisque *victoriam*, de maximis nostræ *salutis hostibus* partam, concesserit. Qua de causa, hæc præclarum *afflictis solamen* suppeditant, si ob *peccatorum molem* anxii, extremoque perculli *dolore* circumferantur, cum CHRISTVM, *victorem* atque *Propitiatorem* contemplantur. Certi enim esse possunt, quod etiam ipsi tot *fructuum*, ex salutari hæc *victoria* resultantium, fierent *participes*, quia *salutem* non *largissimam* tantum sed *maximi* quoque *momenti*, imo *infinite* *valoris* promissam conspiciunt. Clementissimum igitur NVMEN æternis extollimus *laudibus*, summamque illam *sapientiam*; quantum viribus inest, *grato* celebramus *animo*, qua acerrimos nostræ *salutis hostes* eo adegit, vt saluberrimum illud *redemptionis opus* impedire non potuerint, sed potius *maximo furore* agitati, se ipsos *vinctos* contemplari coacti fuerint.

rint. Cæterum DEVM precamur vt & *exiguas* hasce *meditationes* non omni prorsus emolumento destitutas esse iubeat, vtque nos porro SPIRITV suo SANCTISSIMO rectum veritatis inducat tramitem, ac IPSE nos de insignis huius *victoriae* veritate conuincat. Cui etiam pro viribus clementissime hætenus concessis, æterna sit

LAVS ET GLORIA.

A V C T O R I

S. P. D.

PRAESES.

Numero exigui sunt, qui publicas in academiis disputationes ex studiosorum coetu respondendo & defendendo instituunt. Adhuc exiguiores numero sunt, qui specimina, in vtramque partem disputanda, ipsi conficiunt. Numero exiguissimi sunt, qui selecta eruditorum iudiciis exponunt themata. Primæ studiosorum classi, quam constitui, quod sis annumerandus, ipsum præsens hoc specimen loquitur. Quod ex secunda classe sis, eorum nempe, qui proprio Marte disputationes elaborarunt, ego ingenue testor. Namque CONSCRIPTIS PATRIAE PATRIBVS studiorum tuorum academicorum rationem reddere voluisti. Proinde huic tuo labori a nemine neque aliquid addendum neque demendum fuit, sed ille relinquendus, vt istum enixus es. Annon & ex tertia illorum classe sis & selectum thema proposueris, iudicent alii. Silentium enim mihi imponit modestia. DEVM precor, vt tuis porro laudabilibus adsit conatibus, & tibi ad eos viam pandat honores, quos diu iam es promeritus. Scribebam Ienæ ipsis Idibus Iulii

A. R. S. M DCC XXXVII.

CORRIG.

Pag. 14. lin. 6. pro *lege* *lege* pag. 19. lini 31. pro *facmini*, *lege*
faminini.

F I N I S.

collecius, A 94, misc. 23